

askeri nizamının ihtiyacına intibak edecek şekilde istihalesi üzerinde durulmak istenmemiştir. Bizans Pronoya'sının bir devamı olabileceği hususundaki yaygın kanaatin paylaşıldığına dair bir işaret de bulunmamaktadır. O. Turan'ın İktâ ve Ö. L. Barkan'ın Tımar maddelerinin bulunduğu İslâm Ansiklopedisi bu bakımdan kaynak olarak kullanılmamıştır. Bu sonuncu, ansiklopedik bilgi sınırını aşarak (47 sayfa) menşee hususunda görüş beyan etmektedir.

Sayın Beldiceanu "Araştırmalarınız esnasında bazı siciller tımar sahiplerinin askeri vazifelerini zikrederken, bazı sicillerin bahsetmediklerini gördük" diyerek tetkik edilen 52 sicilden (1421-1512) ancak 32 sinde askeri sorumlulukları bulunduğu işaret etmektedir. Bayezid II (1481-1512) devrinde tımar sahiplerinin askeri vazifeleri sicillerde görülmemektedir, veya istisnai olarak vardır (meselâ; MM 567, MM 234). Buna karşılık askeri sorumluluklarını kaydetmeyen siciller de vardır; ancak bunda tımar sahibinin askerlik yapmakla yükümlü olup olmadığı işaret edilmiştir. Bunun için kâtip, eşer veya eşmez deyimlerini kullanır.

Yukarıdaki ifadeden anlaşılıyor ki Osmanlı Devleti, tımarları hem askeri hizmetler için hem de sivil hizmetler için verdi. Vakıa eserde kadı, muhtesip, ases, hatib, imam, lâlâ, meremmetci, defterdar için tımar verildiği görülmektedir. Beldiceanu, yalnız toprak üzerinden değil, diğer çeşitli gelirlerden de tımar verildiğine işaret etmektedir (51-64).

Yazar, tımar elde etmek için gereken şartlar ve kimlerin tımar elde ettikleri hususuna değinerek İstanbul'da kendilerine tımar tahsis edilenlerin belirtildiğini ve meselâ Yeniçeri Ağasının tımar tahsis edilenleri tavsiye ettiğini ifade etmektedir.

Eserde, Tımar verilen Sancakbeği, Subaşı ve sade tımarlıların askeri vazifeleri üzerinde durulmaktadır. Bu vesile ile yeni terimlerle ve bunların açıklamaları ile karşılaşılıyor; bürüme, geçim, gulam, sokaklu, çadır v.b. (82-93).

Burada yazarın gözünden kaçan bir yazısını hatırlatmak faydalı olacaktır. Tarih Dergisinde T. Gökbilgin tarafından yayınlanan (sayı 22, 1968 n. 35) "Kanuni Sultan Süleyman'ın Tımar ve Zemet Tevcihi ile İlgili Fermanları" konu üzerine daha fazla ışık tutacaktır.

Beldiceanu'nun bu kitabının sonuç bölümü hayli enteresandır. Yazar biraz da Tımar konusunu aşarak meselesinde genel bir değerlendirme yapmaktadır. "Tımar feodal bir kurum mudur" sorusunu ortaya atmaktadır. Batı'daki feodalitenin niteliklerine birkaç satırla değindikten sonra Osmanlı Tımar sisteminin ve bu sistem içinde çalışanların statülerinden bahsetmektedir. Sonuç olarak Tımarın feodal bir sistem olmadığını ifade etmektedir. Yukarıdan aşağıya doğru inen bir piramit misali, Padişahdan çiftçi'ye kadar varan bir kontrol mekanizmasının varlığını hatırlatmaktadır. Fatih kanunnamesinin de feodaliteden farklı bir sistemi gösterdiğini ve ayrıca bir iskân siyasetinin zaman zaman ortaya çıktığını ifade etmektedir. Yine feodal düzenden farklı olarak merkezi hükümet ticarete, ticaret yollarına ve merkezlerine yardımcı oluyor, parayı yalnız Bab-ı Âli darbedebiliyor.

Yazarın feodalite konusundaki son kanaatinin Ö.L. Barkan ve H. İnalçık ile aynı yönde olduğu neticesi çıkmaktadır.

YINANÇ R.-ELİBÜYÜK M., *Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560)*, Gazi Üniversitesi Yay. no: 1 Ankara 1983

Osmanlı Devletinin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı için Tahrir Defterlerinin çok önemli olduğu bilinmektedir. Bu defterlerden ancak birkaçı yayınlanmıştır. Sayın

yayınlayanlar bunların isimlerini anıyorlar. (s. VII). Bu kez ele alınan ve Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan 142 numarada kayıtlı Defter, latin harflerle yayın dünyasına katılmakla, Osmanlı tarihçilerine ve diğer kültür tarihi araştırmacılarına ham malzemeyi olduğu gibi sunmaktadır. Bilindiği gibi Ö.L. Barkan, Kanunlar'da bu defterden bir alıntı yapmıştı (bkz s. 115-117). Yalnız Defterin tarihini 1560 değil 1559 olarak yazmaktadır. Ayrıca Barkan yine aynı eserde Başvekâlet Arşivindeki 584 nolu defterden de Malatya Livası ile ilgili bir örnek sunmaktadır (s. 111-114).

Esas deftere başvurmak herkes için mümkün olmadığından, okuma hatalarının bulunup bulunmadığını tahkik etmek mümkün değildir. Bu çeşit yayınlar yapılırken ayrı bir cilt halinde metin neşrinin (ama mutlaka okunabilir büyüklükte olması) faydalı olacaktır. Hatta bu kadar zahmetli bir işi yapan yayınlayanların, metni olduğu gibi (arap harfli) yayınlayıp, buna ilâve olarak terimleri açıklama, karşılaştırma ve değerlendirmelere yer vermeleri daha uygun olacaktı. Şimdi yine bu defter üzerinde yapılacak tamamlayıcı bir çalışmanın gereği ortaya çıkmaktadır.

S. XVI da, 1560 yılına ait Müslim ve Gayri Müslim vergi nüfusu ile köy ve mahalle sayılarını gösterir tablo, XVI. yüzyıl Malatya Sancağı için bir fikir vermektedir. Bunun gibi tabloların tanzimi, arzu edilirdi. (Meslekler, ürünler, dini topluluklar, vergi çeşitleri v.s. gibi).

S. 541 de bulunan Cemaatlar başlıklı sayfada, bölgede bulunan etnik gruplardan başka, isimleri bilinmeyen ve tanınmayan cemaatlar (!) da var. Bunların kabile veya aile ismi olması ihtimali var.

Kitabın sonlarında yer alan Kısa Sözlük (s. 543), Osmanlıca terimleri ve bazı kelimeleri açıklıyor. Bu bölümün de Defter-i Mutassal-ı Livâ-ı Malatya ismine uygun olacak şekilde mufassal olması gerekirdi.

Bu alandaki çalışmalara, diğer Anadolu şekilleri ile ilgili defterlerin yayınlanması temennisi ile devam edilmesini diler Sayın R. Yınanç ve M. Elibüyük'ü tebrik ederiz.

Doç. Dr. İSMET KAYAOĞLU

